

לידתו ששל גיבור

שמיר, דויד לוי ואריאל שרון היו מכהנים כל אחד כמושל של אי משלו וכן הלאה. אבל זה היה רק חלום בהקיץ, ולהקה של כלביים על המידקע החזירה אותי למציאות. למעלה חג לו הקונדור, וחפש נבלות.

איך נותקה השושלת

קיבלתי החלטה גורלית: להפסיק לצפות בסידרה שושלת. הייתי שפוט לסידרה דאלאס. זה היה קיטש, אבל גם לקיטש יכולה להיות רמה משלו. שושלת היא קיטש גרוע — חיקוי עלוב של המקור.

היו לדאלאס כמה מעלות. דמותו של ג'ייאר היתה אומנם שיטחית, אך היה בה קסם מסויים. הוא סימל את הרע שבכולנו. היפהפיות של דאלאס היו איומות. כל אחת בצורה אחרת, אך לפחות אפשר היה לצחוק מהם. ומיס אלי היתה נהדרת בכל המצבים.

היה משהו מושך בעלילה היסודית של דאלאס. המצב הקלאסי של קינזוהבל. ולמרות השיטחיות האיומה, הושקע בה הרבה בישרון.

שושלת רדודה עוד יותר, ואין בסידרה שום דבר מושך. אומנם, הוסיפו לה משהו מרוח הזמן, כדמות הבן ההומוסקסואלי. אבל הגיבור הראשי הוא חסר כל עניין. בעיניי, ועיסקי מישפחת קארינגטון משעממים לאין שיעור מעיסקי מישפחת יואינג. אין בסידרה משהו בעל כושרמישחק כמו מיס אלי, והגיבורה הראשית מעצבנת אותי ממש. גם במאמצייהן הגדולים ביותר לא הצליחו סראלן ופאמלה לעצבן אותי בצורה כזאת.

בקיצור: שלום לך, שושלת. אתפסק ביס. מיניסטר.

רגע אחד בחיים

רב זכין קשור באחד הרגעים החשובים בחיי. רב, איש קיבוץ להבותהבשן, חלם כמשך שנים על יצירת שותפות מעשית בין הגורמים השונים במחנההשלוש. ובעיקר בין העולם הזה למיפלתו. מפ"ם. בשנות ה-50 הגה את הרעיון של הוצאהלאור של עיתוןערב חדש, בעריכת העולם הזה ובמימון של מפ"ם. שישרת את עניין השלום ויוציא את המנופול מידי הלאומנים.

מובן שרעיון זה לא נשא פרי. מנהיגי מפ"ם דאו היו חבורה שמרנית מאוד, העולם הזה היה, בעיניהם, גוף זר לגמרי: סנסציוני, מיתרני, עירוני. הסיגנון שלנו היה שונה, סוג העיתונות החוקרתלוחמת שהנהגנו בארץ עורר אצל חלק מוותיקרימפ"ם סלידה.

זכין הצטער מאוד על כישלון הרעיון הזה שלו. לאחר מכן הוזכר אותו פעמים רבות. הוא היה בטוח שאילו הוגשם אז רעיון זה, היו הדברים בארץ מתפתחים בצורה אחרת. כמוני, האמין כי שטיפתהמוח היומיומית של כל כליהתיקשות הממוניים, בעמודיהחדשות שלהם, משנה את אופי המדינה והציבור.

בשנים שלאחר מכן נפגשנו לעיתים מזומנות, כדי להחליף דיעות ומידע על המצב הפוליטי. למי היה מעניין לשוחח איתו. באחד הימים בקיץ 1965 ישב בדירתו. שתינו קפה (ואולי ויסקו) והקשבנו לחדשות ברדיו. כאמצע המהדורה אמרתי לו: "זהו! אני הולך לבחירות!"

במשך זמן רב לפני כן גילגלתי בראשי את המחשבה על הקמתו של כוח פוליטי חדש, שיגשים את הרעיונות שהתגבשו בסדנה הרעיונית של העולם הזה: שלום עם העולם הערבי, ברית ישראליתפלסטינית, הפרדת הרת מן המדינה, זכויותהאדם, זכויותהאזרח, שיטיל על העיתונות מיגבלות דראקוניות. הוא ובמנגנונהמדינה, יצירת שיוויין בין אשכנזים וספרדים, זכויות הנשים, רפורמה צבאית, ועוד ועוד.

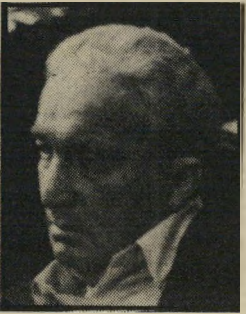
בראשית 1965 נעשה ניסיון לסתום את פי העולם הזה עליידי חקיקת חוק חדש, שיטיל על העיתונות מיגבלות דראקוניות. הוא נקרא "חוק לשון הרע" ("חולירע", בשפתנו, לשם הקיצור) ונתפר כגלוי על פי מידותינו. יומי החוק לא הסתירו שכוונתם האמיתית היא לחסל את העולם הזה.

החלטתי בלילי להשיב מילחמה שערה ולהעביר את הקרב לזירה הקובעת: הכנסת. אומנם מעולם לא נמשכתי לפעילות מיפלתית. אך עשיתי הסכם עם עצמי: אם יתקבל החוק הזה, אקים מיפלה פוליטית ואנסה לחרור לכנסת.

כאותו יום ישבתי מול רב זכין. הוא בא כדי לשכנע אותי לעזור למפ"ם במערכתהבחירות הקרובה. הקשבנו בחציאוזן לחדשות, ואז הודיע הקריין כי זה עתה קיבלה הכנסת בקריאה סופית את חוקקלושון הרע.

הורעתי לזכין בו במקום על החלטתי. הוא היה האדם הראשון ששמע את מפ"י. הוא היה בטוח שניכשל, אך נשחך כשנבואתו התבררה. נבחרתי לכנסת, וכעבור ארבע שנים נבחר גם הוא.

השבוע נפטר במפתיע, כשהוא לברו בדירה. נראה כי נפל קורבן להתקליב. יתכן כי לא הסתגל מעולם לעובדה כי מיפלתו, שבה התכוון לעלות לדרגת מנהיגות, לא העלתה אותו למקום הראשון. איכשהו, נחנק הצידה. חבל.

זכין

לגרוסלס פוסט. שמר ויונטל התחיל לעלות לדרגת כוכב על סמך טענה כי מילא תפקיד פעיל ומכריע במסעיציד שהוביל ללכידת אדולף אייכמן בארגנטינה בסוף 1960. אך בהתאם לדבריו של התובע במישפט אייכמן, גירעון האווני, ניסיונותיו של ויונטל לגלות את עיקבותיו של אייכמן מייד אחרי מילחמת העולם השנייה עלו בתוהו.

ואכן: הסיפורים על חלקו של ויונטל בלכידת אייכמן, ששיכנע את העולם כולו, התנדרפו באוויר. בתשובות לדבריו של לס הצביעו השבוע חסידיו של ויונטל על הישגו האחד: הוא מנע בעד אשתו של אייכמן לרשום במירשמהתושבים שהוא נפטר. כאילו זה היה משנה משהו. האם רישום כזה, אילו בוצע, היה מונע בעד המוסד הישראלי להמשיך בחקירתו?

ליגלג לס, בהמשך דבריו: "אכן, מפתיע הדבר שמר ויונטל, שאינו מחמיץ שום הזדמנות להוכיח לכולנו את רדיפתו הבלתי נלאית אחרי הנאצים, לא היה מסוגל אף לגלות את עיקבותיו של יוחף מנגלה בארץ שבה חי בשלוה גמורה, מבלי שיופגע עליידי איש. וגרוע מכל: ויונטל לא גילה מעולם כי 40 אלף תיקים על

פושעים נאציים מנחים בארכיוני האו"ם ומעלים שם אבק מאז 1948.

אפשר להגיד את אותם הדברים גם על ביאטה קלארספלה, שזכתה זה עתה בפרס עולמי על הצלחותיה הכבירות ברדיפת אחרי נאצים. קלארספלה גרמה לעליונות עולמית כאשר האשי מה את שליט פאראגוואי בחיפוי על מנגלה — מיים מעטים לפני שהתגלה כי מנגלה חי כל השנים בכרזיל, ונפטר שם. כל השאנים למיניהם, שהלכו מחיל אל חיל בכליהתיקשות העולמיים, עד כי הפכו סופרסטארים בינלאומיים, לא גילו את מנגלה במקום שבו חי, כמעט בגלוי, עד שטבע בים. אולי כדאי לציירהנאצים ולציירהפירסומת למיניהם להניח לעניין, ולהשאירו בידי אנשיהמקצוע — שגם הם אינם מצ' ליחים ביותר, כפי שמראה (כמדומני) פרשת ג'ון דמיאניוק.

חלום ליל קיץ

שלושת ההמשכים של סדרתהטבע מעוף הקונדור היו כולם מרתקים, אך הפרק הראשון היה, בעיניי, המעניין ביותר. הוא תיאר את הקצה הדרומי של היבשת האמריקאית, ליד כף הורן ומיזרימאגלאן. משכו אותי ההוד הפראי של אלפי האיים הקטנים, הבלתימאוכלסים, החפופים לקור ולרוח העזה. כשרואים נופים אלה בערב ישראלי חם, זה מושך כפליים. וכך התחלתי לחלום בהקיץ.

תיאורו הרצל לא רצה להביא את היהודים לפלסטינה, שהיתה בעיניו חמה מדי, ובלתייכשרה למתנחלים אירופיים. (הרצל לא העלה על דעתו שהיו מתנחלים מארצותהאיסלאם). הוא חלם על ארגנטינה, אולם מכיוון שלא היו בזמנו סריטיטבע, לא ידע על הנופים האלה של הדרום הפרוו.

היה קל יותר להגשים את הציונות באי בודה. ועל אחת כמה וכמה באי בלתיימושב. אילו נהגו אבותינו כך, לא היתה לנו כיום בעיה פלסטינית, וכלל לא היינו מסתככים במילחמה בלתינמנעת עם אוכלוסיה מקומית. מכיוון שהיהודים, כעם, אינם מסתדרים כלכך עם עמים אחרים (ראה נת"ך), יש יתרון רב בהקמת מדינה באי, שאין לו שכנים. עם לברד ישכון, וכגויים לא יתחשב.

אבל גם כמדירתהאי היו נשארות הבעיות הפנימיות. שמאל ומיין, רתים וחילוניים, אשכנזים ומזרחיים, ומה עוד. אילו היתה לנו מדינה המשתרעת על אלף איים קטנים ובלתי מיושבים, כל הבעיות האלה יכלו להיפתר בנקל. החרדים היו מתרכזים באי משלהם, ונפטרים לא רק מנטורייקרתא, שהיו תופסים אי אחר, אלא גם מן המפ"ל. שכל סיעה שלה יכלה לשלוט באי קטן משלה, כשמיצר ימי רחב היה מפריד ביניהם ובין איי הרפורמים.

החילוניים האשכנזים היו חיים באי אחר — ואולי ככמה איים, כך שכל אחת מסיעות המשאל יכלה לגור באי משלה, ולבלות שם את זמנה בוויכוחים רעיוניים נוקבים, בעוד שהימין האשכנזי היה שוכן באיים אחרים, בנפרד, כמוכן, מאיי הימין הספרדי. יצחק

איש אחד מרוסיה, ציניקן מטיבעו, השמיע באוזני תיאוריה דרומית, שאיני יכול מאז להיפטר ממנה.

"תחשוב על סולז'ניצין", אמר לי. "הוא ישב בכלא. שם כתב ספר. את הספר הבריחו מן הכלא החוצה, ומשם לחו"ל. שם פורסם הספר ברוסיה, בהוצאתספרים שיש האומרים כי אינה אנטי-סובייטית. האם זה לא נראה לך מוזר?"

"מה מוזר?" שאלתי. "הכל. איך נותנים לאדם, אויב-המישטר, לכתוב ספר אנטי-סובייטי קיצוני בכלא? איך מוצרכ ספר כזה מביתסוהר סובייטי, שזוכב אינו יכול להיכנס אליו ולצאת ממנו בלי ביקורת קפדנית? איך מוצרכ ספר שלם כזה לחו"ל?"

"מה אתה רוצה לרמוז?" האיש הסביר: כל זה אורגן מראש עליידי הקג"ב. יצרו פולחן של סולז'ניצין. לבסוף הניחו לו לצאת. במחיר גבוה. ועכשיו הוא יושב לו בשווייץ, חותר תחת הדמוקרטיה ומטיף להרס הערכים של המערב. הם חשבו על הכל מראש." אמר בביטחון.

ומכאן עבר לגיבורים שלנו, הסירבוביקים, אסירי-ציון. בכל הפרשה הזאת הטרידה אותי תמיד שאלה אחת: למה להם לסובייטים להתנהג כך? כשיש בברית-המועצות קומץ של ציונים קנאיים, מדוע אין מניחים להם פשוט לצאת? מדוע משחקים איתם במשך שנים מישחק של חתול בעכבר, כולאים אותם, מענים אותם? הרי בסוף, אחרי שנים שבהן מושמעת ברית-המועצות על ידי טובי האנושות על התנהגות כלפי האיש, הוא יוצא בכל זאת. מה הטעם? היכן ההגיון?

"יש הגיון", אמר ירדני. והנה התיאוריה שלו: לוקחים יהודי כזה, שאיש לא שמע עליו מעולם, אין לו שם או מעמד. אחר הוא פועל, השני סוחר ברחוב, השלישי מהנדס וזטר. מה אפשר להשיג תמורתו? לא כלום.

אוסרים אותו, בצורה שהעולם כולו ישמע, עושים לו מישפט, מכנה גלים. בינתיים קמים בעולם ועדים להצלתו. הוא נדון לכמה שבועות מאסר וגלות. שם הוא עושה שביתת-רעב. העולם מקבל דיווח יומי על מצב בריאותו. איכשהו מצליחים קרוביו לקבל מידע מדוייק על מצבו בכלא, והם גם מצליחים להעביר מידע זה לעיתונאים זרים במוסקווה, או במישרין בטלפון לחו"ל.

בהדרגה מתפרסם אסירי-ציון זה יותר ויותר. תמונתו מתפרסמת בעיתונים ובטלוויזיה, חתני פרסינובל חותמים על עצומה למענו. ראש ממשלת-ישראל מוכר בעינינו עם נשיא ארצות-הברית, נשיאצרפת מתערב, האלמוני מרחוב גורקי 24 בקייב הופך כהורגה לרמות עולמית, ושמו ידוע לכל ילד בלוס-אנג'לס. הוא הופך לאגדה, למיתוס.

כל זה לשם מה? בינתיים נלכד מרגל חשוב של הקג"ב עליידי האף-בי-איי בשיקאגו, או עליידי המישטרה הגרמנית בקלן. הוא נשפט למאסר ממושך. הקג"ב רוצה להחזירו הביתה. איך? פשוט מאוד: שולפים את הבחור מרחוב גורקי ממשן אסירי-ציון, והכל מסכימים שכדאי לשחרר את המרגל תמורת גיבור עולמי כזה, הנמק בכלא.

יש גם שימושים אחרים. ברית-המועצות רוצה לעשות מחווה לקראת ועידת-פיסגה עם הנשיא האמריקאי, או כדי לרכך את הקונגרס האמריקאי בעיני מסויים. מה עושים אין בעיות: גואלים מיסוריו את פלוני, שנקלא לפני שבוע שנים בעוון הסתה אנטי-סובייטית, ושמוני נישא כפי כל, או מאפשרים לאמו של אסירי-ציון משוחרר להצטרף אליו סוף-סוף בארץ-ישראל, לעיני מצלמות-הטלוויזיה של כל העולם...

אמרת לי ירדני שזוהי תיאוריה מעניינת, אך שאיני מאמין שהקג"ב — או כל מוסר ביטחוני אחר בעולם — הוא מתוחכם עד כדי כך. אך הוא בשלו. הכל מתוכנן מראש, עד לפצצתההסירחון האחרונה של הליגה להגנה יהודית, המשרתת גם היא את המטרה. תוכנית שלא!

האיש שלא

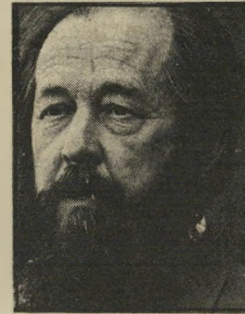
לכד את אייכמן

פעם געשה הכנסת סביב תקרית כלשהי בין סופרהשוואה אלי ויזל לבין אבא אבן. במהלך הוויכוח שלחתי לאבן פתק ובו הצעתי לו מילה שהמצאתי זה עתה: "שוואן".

לא התכוונתי לתואר-היכה דווקא. המילה באה לציין אדם שפרנסתו היא על השואה, או המשיג תודות לשואה מעמד ופירסום.

השוואן מס' ב בעולם היה נאשאר שימעות (או "זימון", בגרמנית) ויונטל. הוא הגיע לפיסגת המעמד. כל העולם יודע שהוא גדול ציידיהנאציים, כתבו עליו ספרים. עשו עליו פרטים. מתחננים רביימכר תיארו עלילות-גבורה מסמריישערות שלו. כאשר הוא מתייצב לברו, יהודי זקן וחולה, מול מנגנונירשע נאציים אדירים, חובקי עולם.

אף פעם לא הבינותי בדיוק כמה עוסק ויונטל באמת, ומה היתה תרומתו האמיתית להבאת נאצים גדולים לרין. עכשו בא אבנר לס, קצייןהמישטרה שחקר את אדולף אייכמן בישראל, ונתן תשובה משלו. "כולנו זוכרים היטב" כתב לס, היושב בציריך, במיכתב

סולז'ניצין